

مقالات (۱۶۴)

مرکز مطالعات متین

MatinStudies.com

در فضیلت روز عرفه و عید قربان از مختصر «لطائف المعارف»

علامه ابن رجب حنبلی رحمه الله | ترجمه: متین

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

در فضیلت روز عرفه و عید قربان

در صحیحین از عمر بن خطاب رضی الله عنه روایت شده است که مردی از یهودیان به او گفت: ای امیر مؤمنان! آیه‌ای در کتاب شماست که آن را می‌خوانید، که اگر بر ما جماعت یهود نازل شده بود، قطعاً آن روز را عید می‌گرفتیم. عمر فرمود: کدام آیه؟ آن مرد گفت: **{الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا}** [مائده: ۳] (امروز دین شما را برایتان کامل کردم و نعمت خود را بر شما تمام نمودم و اسلام را به عنوان دین برای شما پسندیدم). پس عمر گفت: من به خوبی می‌دانم که این آیه در

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

چه روزی و در چه مکانی بر رسول خدا ﷺ نازل شد؛ این آیه در حالی که ایشان در روز جمعه در عرفه ایستاده بودند، نازل شد!

ترمذی نیز نظیر این حدیث را از ابن عباس روایت کرده و در آن آمده است: این آیه در روزی نازل شد که دو عید همزمان بود: روز جمعه و روز عرفه.

عید، روز شادمانی و سرور است و خوشی و شادمانی مؤمنان در این دنیا، تنها به فضل پروردگارشان است؛ آن گاه که به کمال طاعت او دست می‌یابند و به سبب اطمینانی که به وعده او دارند، پاداش اعمال خود را همراه با فضل و مغفرت الهی به دست می‌آورند؛ همان گونه که خدای متعال می‌فرماید: **قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ** {یونس: ۵۸} (بگو: [این امور] به فضل و رحمت الله است؛ پس باید به همین شادمان شوند که این از آنچه [از مال دنیا] گرد می‌آورند بهتر است).

هنگامی که پیامبر ﷺ به مدینه آمدند، مردم آن دیار دو روز داشتند که در آن به بازی و سرگرمی می‌پرداختند. پس پیامبر ﷺ فرمودند: **«خداوند دو روز بهتر از**

^۱ به روایت بخاری (۴۵) و مسلم (۳۰۱۷).

آن دو را برای شما جایگزین کرده است: روز فطر و روز قربان»! بدین سان، خداوند برای این امت، آن دو روز بازی و لهو را به دو روز ذکر، شکرگزاری، مغفرت و گذشت بدل ساخت.

❁ مؤمنان در این دنیا سه عید دارند:

عیدی که هر هفته تکرار می‌شود و دو عید که در هر سال یک بار می‌آیند. اما آن عید تکرارشونده، روز جمعه است که عید هفته به شمار می‌رود. این روز در پی کامل شدن نمازهای واجب می‌آید؛ چرا که خداوند متعال در هر شبانه‌روز پنج نماز بر مؤمنان واجب کرده است و روزهای دنیا بر مدار هفت روز می‌چرخند. پس هر گاه یک دور از روزهای دنیا کامل شود و مسلمانان نمازهای خود را در آن به پایان رسانند، در روز کامل شدن این دوره، جشنی برایشان مقرر شده است. این همان روزی است که آفرینش در آن کامل شد و آدم در آن آفریده شد، به بهشت درآمد و از آن بیرون آورده شد. در همین روز نیز

^۱ به روایت احمد (۱۲۰۰۶) و نسائی (۱۵۵۶) و حاکم (۱/ ۴۳۴). حاکم می‌گوید: این حدیث بر اساس شرط مسلم صحیح است.

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

عمر دنیا به پایان می‌رسد، جهان زائل می‌شود و قیامت برپا می‌گردد. این روز را جمعه نامیده‌اند چون روز اجتماع مردم برای شنیدن ذکر و موعظه و ادای نماز جمعه است و به همین سبب، روز عیدی برای آنان قرار داده شد و از این رو، از روزه گرفتن در این روز به تنهایی نهی شده است.

در حضور یافتن برای نماز جمعه، شباهتی به حج وجود دارد.

شتاب کردن در رفتن به سوی نماز جمعه، جایگزین قربانی حج (هدی) می‌شود و مرتبه هر کس بر اساس پیشی گرفتن اوست؛ به طوری که نخستین آنان مانند کسی است که شتری قربانی کرده، سپس مانند کسی که گاوی، پس از آن گوسفندی، سپس مرغی و در آخر مانند کسی است که تخم مرغی صدقه داده باشد.

همچنین حضور در نماز جمعه، سبب آمرزش گناهان تا جمعه دیگر می‌شود، به شرط آنکه از گناهان کبیره دوری شود؛ همان‌گونه که حج مبرور گناهان آن سال را تا حج بعدی پاک می‌سازد.

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

در حدیث صحیح از پیامبر ﷺ روایت شده است که فرمودند: «آفتاب بر هیچ

روزی نتابیده و غروب نکرده است که برتر از روز جمعه باشد»!

پس این عید هفته است و به کامل شدن نمازهای فرض تعلق دارد؛ همان عبادتی که بزرگترین رکن اسلام و بنیان آن پس از شهادتین است.

اما آن دو عیدی که در طول سال تکرار نمی‌شوند و هر کدام از آنها تنها یک بار در سال می‌آیند:

یکی از آن دو، عید فطر پس از روزه‌داری ماه رمضان است. این عید در پی کامل شدن روزه رمضان می‌آید که سومین رکن از ارکان اسلام به شمار می‌رود. روزه این ماه، سبب آمرزش گناهان گذشته است و روزهای پایانی آن، مایه‌رهایی از آتش برای کسانی است که به خاطر گناهانشان مستحق دوزخ شده بودند؛ از این رو، هر گاه مسلمانان روزه این ماه واجب را به کمال رسانند و شایسته آمرزش الهی و آزادی از آتش شوند، خداوند متعال بلافاصله پس از پایان

^۱ به روایت احمد (۱۰۷۲۲) و ترمذی (۳۳۳۹). مؤلف نیز همان‌طور که می‌بینید به صحت آن حکم کرده است.

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

روزه‌داری‌شان، عیدی برای آنان مقرر می‌فرماید. آنان در این روز گرد هم می‌آیند تا الله را شکر گویند، او را یاد کنند و به پاس هدایتی که نصیبشان کرده است، ذات پاکش را بزرگ بدانند. همچنین در این روز، نماز عید و صدقه (فطریه) را برای آنان تشریح کرد؛ و این روز، روز جوایز است. روزی که روزه‌داران مزد روزه خود را به تمام و کمال دریافت می‌کنند و از جشن عید خود، با توشه‌آمزش و مغفرت بازمی‌گردند.

و عید دوم، عید قربان است؛ این روز بزرگترین و بافضیلت‌ترین عید از این دو عید سالانه است که در پی کامل شدن مناسک حج می‌آید؛ همان عبادتی که چهارمین رکن از ارکان و بنیان‌های اسلام به شمار می‌رود. پس هر گاه مسلمانان مناسک حج خود را به پایان رسانند، گناهانشان آمرزیده می‌شود. حج با روز عرفه و وقوف در آن کامل می‌گردد؛ زیرا وقوف در عرفه، بزرگترین رکن حج است، همان‌گونه که پیامبر ﷺ فرمودند: **«حج همان عرفه است»**. روز عرفه، روز آزادی از آتش دوزخ است؛ خداوند در این روز، هم کسانی را که در عرفات ایستاده‌اند و هم مسلمانانی را که در شهرهای دیگر بلاد اسلامی

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

اقامت دارند و موفق به حضور در حج نشده‌اند، از آتش می‌رهانند. از این رو، روزِ پس از عرفه (عید قربان) برای تمام مسلمانان در سراسر زمین عید قرار داده شد؛ چه آنان که در این موسم باشکوه حاضر بوده‌اند و چه آنان که حضور نداشته‌اند، تا همگی در پاداش رهایی از آتش و بخشش الهی شریک و سهیم باشند.

اگر همهٔ مسلمانان، هر سال در مناسک حج شرکت نمی‌کنند، از روی رحمت، لطف و آسان‌گیری خداوند بر بندگانش است؛ چرا که او حج را فریضه‌ای برای تمام عمر قرار داده است، نه واجب هر ساله. انجام دادن آن در هر سال نیز یک واجب کفایی است [که اگر گروهی از مسلمانان انجامش دهند از عهدهٔ بقیه ساقط می‌شود]، برخلاف روزهٔ ماه رمضان که هر سال بر تک تک مسلمانان واجب عینی است.

پس چون روز عرفه به کمال رسد و خداوند بندگان مؤمنش را از آتش آزاد کند، همهٔ مسلمانان بلافاصله در عید پس از آن شریک می‌شوند و برای همگان تقرب به درگاه الهی از طریق مناسک، یعنی ریختن خون قربانی‌ها،

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

تشریح می‌گردد. حاجیان در مکه جمرات را رمی می‌کنند و آغاز به بیرون آمدن از احرام حج می‌نمایند؛ آلودگی‌ها را از خود می‌زدایند، به نذرهای خود وفا می‌کنند، هدایای خود (قربانی‌های حج) را پیشکش می‌نمایند و سپس گرد خانه عتیق (کعبه) طواف می‌کنند. در همان حال، ساکنان دیگر شهرها نیز برای یاد خدا، تکبیر گفتن و ادای نماز عید گرد هم می‌آیند.

سپس آنان نیز در پی این مناسک، با ریختن خون قربانی‌هایشان، هدایای خود را به پیشگاه خداوند تقدیم می‌کنند تا بدین وسیله، شکرگزار این نعمت‌ها باشند.

همانا نماز و قربانی که در عید قربان یک جا می‌شوند، از نماز و صدقه‌ای که در عید فطر هست، برتر و والاترند؛ از همین رو، پیامبر ﷺ مأمور شدند تا شکرانه بخشش کوثر از سوی پروردگارش را با ادای نماز برای او و قربانی کردن به جا آورند. و به ایشان گفته شد: **قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ**

الْعَالَمِينَ؛ [انعام: ۱۶۲] (بگو: قطعاً نماز من و عبادات [و قربانی] من و زندگی من و مرگ من از آنِ الله پروردگار جهانیان است). به همین دلیل، دستور داده شده

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

است که این آیه هنگام ذبح قربانی‌ها تلاوت شود. قربانی کردن، سنت ابراهیم و محمد - صلوات الله و سلامه علیهما - است؛ چرا که خداوند آن را برای ابراهیم تشریح کرد، هنگامی که آن را فدای فرزندش قرار داد. همان فرزندی که ابراهیم را به ذبح او فرمان داده بود، و او را با ذبحی بزرگ رهانید.

این‌ها اعیاد مسلمانان در دنیا است؛ اعیادی که همگی برخاسته از کامل کردن طاعت پروردگار بخشنده‌شان و به دست آوردن اجر و پاداشی است که به آنان وعده داده است.

اما اعیاد مؤمنان در بهشت، روزهای دیدار و زیارت پروردگار بزرگوارشان است؛ آنان به دیدار او می‌روند و پروردگار با اوج کرامتش از آنان پذیرایی می‌کند و بر آنان تجلی می‌یابد. پس آنان به او می‌نگرند و هیچ چیز نزد آنان محبوب‌تر از این نگریستن نیست؛ و این همان نعمت افزون‌تر است که خداوند متعال درباره‌اش می‌فرماید: **{لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ}** [یونس: ۲۶] (برای کسانی که نیکی کرده‌اند، پاداش نیکو [بهشت] و [نعمتی] افزون بر آن [یعنی دیدار الله] است).

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

به راستی که برای دلداده و مُحِب، عیدی جز نزدیک شدن به محبوبش نیست.

هر روزی که برای مسلمانان در دنیا عید بوده است، در بهشت نیز برای آنان عید خواهد بود؛ روزی که در آن برای دیدار پروردگارشان جمع می‌شوند و او بر آنان تجلی می‌فرماید.

و روز جمعه در بهشت، «یوم المزید» (روز فزونی) نامیده می‌شود؛ و روز فطر و قربان، اهل بهشت در آن دو روز برای زیارت گرد هم می‌آیند. و روایت شده است که زنان در آن دو روز عید در کنار مردان در زیارت شرکت می‌کنند، همانطور که در دنیا همراه با مردان در این دو عید و نه در روز جمعه حاضر می‌شدند. پس این دیدار برای عموم اهل بهشت است؛ اما خاصانِ آنان، پروردگارشان را هر روز دو بار، بامداد و شامگاه، زیارت می‌کنند.

و از آنجا که عید قربان بزرگترین و بافضیلت‌ترین اعیاد است، و شرفِ مکان و زمان برای اهل این موسم (حاجیان) در آن یک جا شده است، اعیاد دیگری نیز در پیش و پسِ خود دارد؛ روز قبل از آن، روز عرفه است و روزهای پس از آن، ایام تشریق (سه روز پس از عید قربان) هستند. همه این روزها برای حاجیان عید

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

به شمار می‌روند؛ همان‌گونه که در حدیث عُقبه بن عامر از پیامبر ﷺ روایت شده است که فرمودند: **«روز عرفه، روز قربان و روزهای تشریق، عید ما اهل اسلام است و این روزها، روزهای خوردن و نوشیدن است»**. این حدیث را

صاحبان سنن روایت کرده‌اند و ترمذی آن را صحیح دانسته است.^۱

به همین دلیل، روزه گرفتن عرفه برای حاجیان مشروع نیست؛ چرا که روز عرفه نخستین اعیاد آنان و بزرگترین روز گردهمایی آن‌هاست، و پیامبر ﷺ نیز در عرفه روزه خود را افطار کردند و مردم ایشان را در آن حال می‌نگریستند. سه روز تشریق نیز روزهای عید هستند؛ از این رو پیامبر ﷺ کسی را فرستادند تا در مکه ندا دهد که این روزها، روزهای خوردن، نوشیدن و ذکر خداوند عزوجل است، پس هیچ‌کس نباید در این روزها روزه بگیرد.

^۱ به روایت ابوداؤد (۲۴۱۹)، ترمذی (۷۷۳)، نسائی (۳۰۰۴) و ابن‌ماجه (۱۰۰۴). ترمذی می‌گوید: این حدیث حسن صحیح است.

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

گاهی نیز دو عید در یک روز جمع می‌شوند؛ مانند زمانی که روز جمعه با روز عرفه یا با روز قربان همزمان شود. در این حالت، به خاطر اجتماع دو عید در یک روز، بر حرمت، عظمت، فضل و برکت آن روز افزوده می‌شود.

این اتفاق برای پیامبر ﷺ در حجة الوداع رقم خورد؛ روز عرفه ایشان مصادف با روز جمعه شد و این آیه در همان روز بر ایشان نازل گشت: **{الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا}** [مائده: ۳] (امروز دین شما را برایتان کامل کردم و نعمت خود را بر شما تمام نمودم و اسلام را به عنوان دین برای شما پسندیدم).

❁ و کامل شدن دین در آن روز، از چند جهت حاصل شد:

از جمله اینکه: مسلمانان پیش از آن، حج واجب اسلام را به جا نیاورده بودند و هیچ کس از آنان حج نگزارده بود. این دیدگاه بیشتر علما یا بسیاری از آنان است؛ پس با انجام دادن حج در آن سال، دین آنان به سبب کامل شدن عمل به تمام ارکان اسلام، به کمال رسید.

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

و از جمله اینکه: خدای متعال حج را به همان قواعد ابراهیم علیه السلام بازگرداند، شرک و اهل شرک را راند و دور ساخت؛ به طوری که در آن موقف (عرفات)، هیچ‌یک از مشرکان با مسلمانان در نیامیخت.

شَعْبِي مِيْ كُوَيْد: «این آیه بر پیامبر ﷺ نازل شد در حالی که ایشان در عرفه، در همان جایگاه وقوف ابراهیم ایستاده بودند؛ آن‌گاه که شرک برافتاد، نشانه‌های جاهلیت ویران گشت و دیگر هیچ‌کس برهنه گرد خانه خدا طواف نکرد.» قتاده و دیگران نیز نظیر این سخن را گفته‌اند. همچنین گفته شده که «پس از این آیه، هیچ حکم حلال و حرامی نازل نشد». این را ابوبکر بن عیاش گفته است.

اما تمام شدنِ نعمت؛ این امر با بخشش و آمرزش گناهان حاصل شد؛ چرا که نعمت بدون آمرزش کامل نمی‌شود، همان‌گونه که الله متعال خطاب به پیامبرش ﷺ فرمود: **{لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا}** [فتح: ۲] (تا الله گناهان گذشته و آینده تو را بیامرزد و نعمتش را بر تو تمام کند و تو را به راهی راست هدایت فرماید).

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

و نیز در آیه وضو فرمود: **﴿وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ﴾** [مائده: ۶]
(بلکه می خواهد شما را پاکیزه کند و نعمتش را بر شما تمام نماید). از همین
رو، محمد بن کعب قُرظی استنباط کرده است که وضو گناهان را پاک می کند،
همان گونه که این مطلب در سنت نبوی نیز به صراحت آمده است.

✽ پس روز عرفه را فضائل متعددی است:

از جمله فضائل آن: اینکه روز کامل شدن دین و تمام شدن نعمت است.
و از دیگر فضائل آن: این است که روز عید برای اهل اسلام است؛ همان گونه
که عمر بن خطاب و ابن عباس فرموده اند.
از جمله فضائل آن: اینکه گفته شده است این روز، همان «شَفَع» (جفت) است
که خداوند در کتاب خود به آن سوگند یاد کرده، و «وَتَر» (فرد) نیز روز قربان
است.

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

همچنین گفته شده این روز، همان «شاهد» است که خداوند در کتابش به آن سوگند خورده و فرموده است: **{وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ}** [بروج: ۳] (و سوگند به گواه و گواهی داده شده).

از دیگر فضائل آن: اینکه روایت شده این روز، بافضیلت‌ترین روزهاست. ابن حبان در صحیح خود از حدیث جابر روایت کرده است که پیامبر ﷺ فرمودند: **«بافضیلت‌ترین روزها، روز عرفه است.»**^۱

گروهی از علما نیز بر همین باورند. البته برخی از آنان گفته‌اند بافضیلت‌ترین روزها، روز قربان (نحر) است؛ به دلیل حدیث عبدالله بن قُرْطُ از پیامبر ﷺ که فرمودند: **«بزرگترین روزها نزد خداوند، روز قربان و سپس روزِ قَرِّ (روز یازدهم ذی‌الحجه) است.»** این حدیث را امام احمد، ابوداؤد و نسائی روایت کرده‌اند و ابن حبان آن را در صحیح خود آورده، و لفظ حدیث او چنین است: **«بافضیلت‌ترین روزها...»**^۲

^۱ تخریج آن پیش از این گذشت.

^۲ تخریج آن پیش از این گذشت.

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

از جمله فضائل آن: اینکه روز عرفه، روز آمرزش گناهان، درگذشتن از خطاها، رهایی از آتش دوزخ و روز مباحات خداوند با اهل این موقف (حاجیان) است؛ چنان که در صحیح مسلم از عائشه روایت شده که پیامبر ﷺ فرمودند: «هیچ روزی نیست که خداوند در آن بیش از روز عرفه، بندگان را از آتش آزاد کند؛ همانا او نزدیک می‌شود و سپس در میان فرشتگان به آنان می‌بالد و می‌فرماید: اینان چه خواستند؟»^۱

در مسند امام احمد نیز از عبدالله بن عمرو روایت شده که پیامبر ﷺ فرمودند: «همانا خداوند در شامگاه عرفه، نزد فرشتگانش به اهل عرفه می‌بالد و می‌فرماید: به بندگانم بنگرید که ژولیده و غبارآلود نزد من آمده‌اند»^۲.

پس هر کس خواهان رهایی از آتش و آمرزش گناهانش در روز عرفه است، باید بر کارهایی که امید آزادی و بخشش در آن‌ها می‌رود، مداومت کند:

^۱ به روایت مسلم (۱۳۴۸).

^۲ به روایت احمد (۷۰۸۹)؛ منذری می‌گوید: اسناد احمد بی‌اشکال است (لا بأس به).

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

یکی از این کارها: روزه این روز است. در صحیح مسلم از ابوقتاده روایت شده که پیامبر ﷺ فرمودند: «روزه روز عرفه، گمان دارم که گناهان سالِ پیشین و سالِ پسین را پاک می‌کند»!

یکی دیگر از کارها: حفظ اعضا و جوارح از کارهای حرام در این روز است. از دیگر کارها: فراوان گفتن شهادتِ توحید با اخلاص و راستی است؛ چرا که توحید، ریشه دین اسلام است که خداوند در این روز آن را کامل ساخت، و پای بستِ آن به شمار می‌رود.

در مسند امام احمد از عبدالله بن عمرو روایت شده است که گفت: بیشترین دعای پیامبر ﷺ در روز عرفه این بود: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، بِيَدِهِ الْخَيْرُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» (هیچ معبودی بحق جز الله یگانه نیست، شریکی ندارد، پادشاهی و ستایش تنها از آن اوست، نیکی به دست اوست و او بر هر چیزی تواناست).

^۱ به روایت مسلم (۱۱۶۲).

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

ترمذی نیز این حدیث را روایت کرده و لفظ آن چنین است: **«بهترین دعا، دعای روز عرفه است و بهترین کلامی که من و پیامبران پیش از من گفته‌ایم، این است: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»** (معبودی بحق جز الله یگانه نیست، شریکی ندارد، پادشاهی و ستایش تنها از آن اوست و او بر هر چیزی تواناست).^۱

آری، محقق ساختن کلمه توحید، موجب رهایی از آتش دوزخ است؛ چرا که این کلمه با آزاد کردن بردگان برابری می‌کند، و آزاد کردن بردگان نیز موجب آزادی از آتش می‌شود.

همان‌گونه که در صحیح ثابت شده است که هر کس این کلمه را صد بار بگوید، برای او به اندازه آزاد کردن ده برده پاداش است.

^۱ به روایت احمد (۶۹۶۰) و ترمذی (۳۵۸۵)؛ هیشمی در مجمع‌الزوائد می‌گوید: راویان آن مورد اعتمادند.

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

و نیز ثابت شده است که هر کس آن را ده بار بگوید، مانند کسی است که چهار تن از فرزندان اسماعیل را آزاد کرده باشد!

و از دیگر فضائل روز عرفه: فراوانی دعا برای مغفرت و آزادی از آتش دوزخ است؛ چرا که در این روز، امید استجابت دعا می‌رود.

ای کسی که امید آزادی از آتش دوزخ را داری! چگونه به این امر امید می‌بندی، در حالی که با گناهان کبیره و بار معاصی پیش می‌روی؟ به خدا سوگند که تو خیرخواه خود نبوده‌ای و دیگری مانع تو نبوده است! اگر از بخشش الهی محروم شدی، مگو چرا؛ بگو: «این از سوی خود شماست».

اگر به راستی خواهان آزادی خود هستی، پس خودت را با خداوند معامله کن؛ چرا که می‌فرماید: **إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَّهُمُ الْجَنَّةَ** [توبه: ۱۱۱] (قطعا الله از مؤمنان جان‌ها و مال‌هایشان را به بهای اینکه بهشت برای آنان باشد، خریده است).

^۱ به روایت بخاری (۶۴۰۳) و مسلم (۲۶۹۱).

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

هر کس که جانش نزد او گرامی باشد، بخشش هر آنچه برای آزادیِ آن لازم است، بر او آسان خواهد شد.

یکی از سلف، جان خود را سه یا چهار بار از خداوند خرید؛ به این صورت که هر بار هم وزن خود نقره صدقه می داد.

عامر بن عبدالله بن زبیر، خود را به اندازه شش بار دیه، از خداوند باز خرید کرد. که آن را صدقه داد!

حبیب عجمی نیز جان خود را با صدقه دادنِ چهل هزار درهم از خداوند خرید. و ابوهریره هر روز دوازده هزار تسبیح می گفت؛ به اندازه دیه خود که با آن، خود را آزاد کند.

❁ احوال صادقان در مواقع عرفه متفاوت و متنوع بود:

برخی چنین بودند که خوف یا حیا بر آنان غالب بود:

^۱ دیه مالی است که به ولی مقتول داده می شود.

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

مُطَرِّف بن عبدالله بن الشَّخِیر و بکر مُزَنی در عرفات وقوف کردند؛ پس یکی از آن دو گفت: «بار خدایا! اهل این موقف را به خاطر من [که گناهکارم]، دست خالی باز مگردان!» و دیگری گفت: «چه جایگاه شریفی است و چقدر به بخششِ اهل آن امیدوار بودم، اگر من در میانشان نبودم!»

فُضیل بن عیاض در عرفه ایستاد؛ در حالی که مردم دعا می‌کردند، او همچون مادرِ فرزند مرده می‌گریست و گریه میان او و دعا کردنش پرده افکنده بود. پس هنگامی که خورشید رو به غروب رفت، سر به سوی آسمان بلند کرد و گفت: «وای از رسوایی در پیشگاه تو، حتی اگر مرا بخشیده باشی!»

یکی از خداترسان در عرفه وقوف کرد تا آنکه نزدیک غروب آفتاب شد؛ پس فریاد برآورد: «امان! امان! که زمان رفتن نزدیک شد؛ ای کاش می‌دانستم با نیاز مستمندان چه کرده‌ای!»

و چون اسیر از پادشاه کریم امان خواهد، امانش دهد.

❁ برخی از عارفان اما در موقف عرفه به دامان امید و رجاء پناه می‌برند:

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

ابن مبارک می‌گوید: در شامگاه عرفه نزد سفیان ثوری آمدم؛ او زانو زده و چشمانش اشک‌بار بود. پس رو به من کرد؛ به او گفتم: بدترین مردم در این جمع امروز چه کسی است؟ گفت: «کسی که گمان کند خداوند عزوجل گناهان این مردم را نمی‌آمرزد».

و از فضیلت روایت شده که او در شامگاه عرفه به گریه بلند مردم و زاری‌شان نگریست؛ پس گفت: مرا خبر دهید اگر اینان به نزد مردی بروند و از او یک دانگ (یعنی یک‌ششم درهم) بخواهند، آیا او آنان را دست خالی بازمی‌گرداند؟ گفتند: نه. گفت: «به خدا سوگند که آمرزش نزد خداوند، آسان‌تر از یک دانگ برای آن مرد است».

اندکی دیگر، برادران شما در عرفه، در آن موقف می‌ایستند؛ پس گوارا باد بر کسی که خداوند روزی‌اش گرداند! با دل‌هایی سوخته و اشک‌هایی پیشی‌گرفته به سوی الله تضرع می‌کنند. پس چه بسیار است در میان آنان خائفی که ترس او را پریشان و بی‌قرار کرده، و دل‌داده‌ای که شوق بخشش او را بی‌تاب و گداخته ساخته، و امیدوار نیکوگمانی که به وعده و راستگویی

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

خدای کریم دل بسته است، و توبه‌کننده مخلصی که در توبه و صداقت خود با خدا پیمان بسته، و گریخته‌ای که به درگاه خدا پناه آورده و در می‌کوبد.

چه بسیارند آنجا مستحقان دوزخ که الله نجاتشان داده و آزادشان می‌سازد، و چه بسیارند اسیران گناهان که بند از پایشان می‌گشاید و رهایشان می‌کند! و در آن هنگام، ارحم الرحمین بر آنان تجلی می‌نماید و با جمع آنان نزد اهل آسمان می‌بالد و نزدیک می‌شود، سپس می‌فرماید: «اینان چه می‌خواهند؟» هر کس در این سال، قیام در عرفه را از دست داده، برای برپا داشتن حق خدایی که او را شناخته قیام کند.

هرکس از مَبیت و شب ماندن در مزدلفه ناتوان مانده عزم خود را بر طاعت الله جزم کند که اینگونه خداوند او را نزدیک ساخته است.

هرکه نتوانسته در ارجای خیف^۱ قیام کند، حق رجا و خوف را برپا دارد.

^۱ خیف، نام مسجدی است در نزدیکی جمرات.

آنکه نتوانسته هدی خود را در منی قربانی کند، اینجا هوای نفس خود را ذبح کند تا به منی و خواست خود رسد.

آنکه به دلیل دوری از بیت الله به آن نرسیده، قصد پروردگار بیت کند که به هرکس او را بخواند و امیدوار باشد، از رگ گردن نزدیک تر است.

در این روزها، نفعهای از نفعات اُنس، از ریاضِ قدس بر هر دلی وزیده که دعوت را اجابت کند.

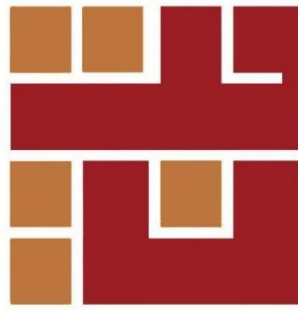
ای همت‌های عارفان! به غیر الله قانع نشوید.

ای عزیمت ناسکان! برای همهٔ مناسک یک جا شو! برای محبت مولایت کمر همت ببند و خوف و رجایش را یکجا کن و با ذکر او تمتع ورز.

ای اسرار محبوبان! گرد کعبهٔ محبت طواف کن و نماز بگزار، میان صفای صفا و مروت مروه سعی کن و بشتاب، و در عرفات عرفان بایست و تضرع کن، و سپس به سوی مزدلفهٔ نزدیک رو و آنگاه به سوی منی به منایت (خواستهای) دست یاب و برگرد. و چون قربانیان را پیش کش کردند، روح را تقدیم کن و

در فضیلت روز عرفه و عید قربان |

خودداری نکن. امروز راه را قرار داده‌اند، اما سالک حقیقی کم است و مدعی بسیار.

مرکز مطالعات متین

www.MatinStudies.com

t.me/MatinStudies

facebook.com/MatinStudies

Instagram.com/Matinstudies

X.com/Matinstudies